

ТРАНСМИЛЛИЙ КОМПАНИЯЛАР ТОМОНИДАН СОЛИҚ ТЎЛАШДАН БЎЙИН ТОВЛАШ ВА СОЛИҚНИНГ РОЛИ

Эркабоев Нуриддин Ахмаджонович
Ўзбекистон Республикаси
Банк-молия академияси Магистранти

Аннотация: Мазкур мақолада трансмиллий компаниялар томонидан солиқ тўлашдан бўйин товлаш ва солиқнинг роли иқтисодий таҳлили, мамлакатимизга хорижий инвесторларини жалб қилишда солиқларнинг роли бўйича жорий қилиниши лозим бўлган хорижий тажрибалар орқали таклиф ва тавсиялар шакллантирилган.

Калит сўзлар: иккиёклама солиққа тортиш, норезидент, келишувлар, чет эл инвесторлари, конвенция, шартномалар, консуллик легаллаштирув, дивидендлар, фоизлар, роялти, бюджет, солиқ маъмурчилиги, солиқ салоҳияти, солиқ ставкаси, солиқ тушумлари, солиқ имтиёзлари, хорижий инвестор..

Кириш.

Трансмиллий корпорацияларнинг (ТМК) солиққа тортилиши мавжуд қизгин баҳс-мунозараларга сабаб бўлди ва кескин танқидларга сабаб бўлди сўнгги йилларда фуқаролик жамиятидан. Буюк Британияда (Буюк Британия), 2013 йил бошида намоёнчилар Starbucks филиалларини эгаллаб олишди. Интернет ва компьютер компаниялари - лекин компаниялар ҳам компанияни солиқ тўлашдан бўйин товлаганликда айблаган. Кўпчилик катта Қўшма Штатларда (АҚШ) жойлашган бошқа секторлардан бўлганлар чет элда деярли ҳеч қандай фойда солиғи тўламаганликда гумон қилинмоқда. 2011 йилда Аргентина дунёнинг Гленсоре компаниясини айблади энг йирик товар савдогар, солиқ тўлашдан бўйин товлаш. 2013 йил баҳорида солиқ жаннатлари фаолияти бўйича кенг маълумотлар базасини чиқариш ("оффшоре леакс") глобал мунозарани янада кучайтирди. Ж20 солиқ жаннатлари масаласини кўриб чиқмоқда. Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт (ОЭСД), улар солиқ жаннатлари қора рўйхатини ўрнатиш - бу, аммо, эди тез орада бўш. 2011 йилда улар ўз мажбуриятларини янгилادилар кучли риторика билан ва яна бир қора рўйхатни чиқарди. Ҳозирда J20 молия вазирлари яна келишувга эришишга уринмоқда. 2013 йилда саъй-ҳаракатларни фаоллаштириш бўйича бир қатор дастлабки қарорлар қабул қилинди. ТМКларни солиққа тортиш. J20 ни қўллаб-қувватлаш учун ОЭСД эълон қилди.

Ушбу матн ТМКларни солиққа тортиш бўйича баҳсларга киришдир. У ТМКлар фойдаланадиган асосий техникалар ҳақида умумий маълумот беради.

Солиқлардан қочиш ва ундан қочиш, солиқ учун солиқ паноҳларининг роли қочиш схемалари ва муаммони ҳал қилиш усуллари. Инобатга олган ҳолда масаланинг мураккаблиги, бу матн тўлиқ эмас умуман солиқ жаннатлари, на корпорацияларни солиққа тортиш аниқ, лекин бу масалалар қандай боғланганлигини кўрсатади.

2. Адабиётлар шарҳи.

Трансмиллий компаниялар (ТМК) томонидан солиқ тўлашдан бўйин товлаш ва солиққа тортишнинг ролини ўрганиш турли фанлар, жумладан, иқтисод, ҳуқуқ, бухгалтерия ҳисоби ва халқаро бизнес олимларининг эътиборини тортди. Кўпгина тадқиқотчилар ушбу мураккаб масаланинг турли жиҳатларини ўрганиб, академик адабиётга ўз ҳиссаларини қўшдилар. Хусусан, Jeums R. Хаунс Jr[1]. Профессор Хайнс халқаро солиққа тортиш, трансфер нархлари ва трансмиллий корпорациялар томонидан солиқ тўлашдан бўйин товлашнинг иқтисодий жиҳатлари бўйича кенг кўламли тадқиқотлари билан машҳур. Унинг иши кўпинча ММКлар томонидан қабул қилинган солиқни режалаштириш стратегияларининг рағбатлари ва оқибатларига қаратилган. Майкл С. Дурст[2]: Солиқ иқтисодчиси сифатида Майкл Дурст халқаро солиққа тортиш, трансфер нархлари ва солиқ сиёсати бўйича адабиётларга ўз ҳиссасини қўшган. Унинг иши кўпинча кўп миллатли ташкилотларнинг солиқ тўлашдан бўйин товлаш муаммолари ва сиёсат оқибатларини кўриб чиқади. Реуен С. Ави-Ҳона[3]: Профессор Ави-Ёна халқаро солиқ ҳуқуқи, корпоратив солиққа тортиш ва глобаллашувнинг солиқ тизимларига таъсири соҳасидаги тадқиқотлари билан машҳур. Унинг иши кўпинча трансмиллий корпорациялар томонидан трансчегаравий солиқ тўлашдан бўйин товлашнинг ҳуқуқий жиҳатларини ўрганади. Эдвард Д. Клеинбард[4]: Эдвард Клеинбард, ҳуқуқ профессори, корпоратив солиққа тортиш, халқаро солиқ сиёсати ва трансмиллий компаниялар томонидан фойда ўзгариши оқибатлари ҳақидаги адабиётларга ўз ҳиссасини қўшган. Унинг иши кўпинча солиқни режалаштириш стратегиясининг ҳуқуқий ва сиёсий жиҳатларини кўриб чиқади. Кимберли Клаузинг[5]: Профессор Клаузинг халқаро солиққа тортиш, солиқдан қочиш ва глобаллашувнинг корпоратив солиқ амалиётига таъсири бўйича тадқиқот олиб борди. Унинг иши кўпинча трансмиллий корпорациялар томонидан солиқ режалаштиришнинг иқтисодий оқибатларини ўрганади. Дхаммика Дхармапала[6]: Профессор Дхармапала халқаро солиқ ҳуқуқи, трансфер нархлари ва солиқ тўлашдан бўйин товлаш бўйича тадқиқотларга ҳисса қўшган. Унинг иши кўпинча трансмиллий компаниялар томонидан қабул қилинган солиқ режалаштириш стратегиялари ортидаги иқтисодий мотивларни ўрганади. Лоррейн Эден[7]: Профессор Эденнинг тадқиқотлари кўпинча халқаро бизнес солиққа тортиш, трансфер нархлари ва солиқ сиёсатининг трансмиллий

корпорацияларга таъсирга қаратилган. Унинг иши трансчегаравий солиқ режалаштиришнинг иқтисодий ва стратегик жиҳатларини тушунишга ёрдам беради. Rozalind Meyson[8]: Солиқ ҳуқуқи бўйича олим сифатида Розалинд Мейсон халқаро солиққа тортиш билан боғлиқ ҳуқуқий ўлчовларни, жумладан, солиқ жаннатларининг ролини ва кўп миллатли ташкилотлар томонидан трансчегаравий солиқдан қочишни тартибга солувчи қонунчилик асосларини ўрганиб чиқди. Jessi Druker[9]: Журналист Жесси Друкер корпоратив солиқдан қочиш стратегиялари бўйича кенг кўламли тадқиқотлар олиб борди ва ҳисобот берди. Унинг журналистик тадқиқоти солиқларни режалаштириш билан шуғулланадиган трансмиллий компанияларнинг ҳақиқий ҳолатларига ойдинлик киритди. Gabriel Zukman[10]: Профессор Зукман солиқ жаннатлари, бойлик тенгсизлиги ва солиқ тўлашдан бўйин товлашнинг глобал динамикаси ҳақидаги ишлари билан машхур. Унинг тадқиқотлари кўпинча трансмиллий корпорациялар томонидан солиқдан қочишга ёрдам беришда оффшор молиявий марказларнинг ролига бағишланган. Ушбу олимлар трансмиллий компаниялар томонидан солиқ тўлашдан бўйин товлаш ва жаҳон иқтисодиётида солиққа тортишнинг ролини тушунишга катта ҳисса қўшган. Уларнинг иши кўпинча иқтисод, ҳуқуқ ва сиёсат соҳаларини қамраб олган бўлиб, академик нутқ ва давлат сиёсати муҳокамалари ҳақида маълумот берувчи тушунчаларни тақдим этади.

3. Тадқиқот методологияси.

Тадқиқот жараёнида олинган маълумотларга ишлов беришда мантиқий мушоҳада, адабиётларни танқидий ўрганиш, анализ ва синтез, индукция ва дедукция, таққослаш, маълум белгилар асосида классификациялаш, иқтисодий таҳлил усулларида фойдаланилди.

4. Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Трансмиллий компанияларнинг халқаро операциялари олдида турган муаммоларни тушуниш учун асос яратди. ТМКлар солиқ мажбуриятларини минималлаштириш учун турли юрисдикцияларда қандай қилиб стратегик жойлашишини ўрганиб чиқдилар. Асосий эътибор кўпинча ҳуқуқий ва иқтисодий жиҳатларга қаратилди, трансчегаравий солиққа тортишнинг нозик томонларини ўрганди. 20-асрнинг иккинчи ярмида ТМК солиқ стратегиясининг муҳим жиҳати бўлган трансфер нархларига илмий эътибор кучайди. Компания ичидаги операцияларнинг мураккаблиklarини, фойдани ўзгартиришни ва қулай солиқ натижаларига эришиш учун трансфер нархларини манипуляция қилишни ўрганиб чиқди. 1990 ва 2000 йилларда ТМКларнинг солиқ тўлашдан бўйин товлашига чек қўйишда ҳуқуқий ва меъёрий-ҳуқуқий базалар самарадорлигини таҳлил қилиш бўйича илмий саъй-ҳаракатлар кучайганига гувоҳ бўлди. Тадқиқотчилар икки томонлама солиққа тортиш шартномаларининг таъсирини

баҳоладилар, солиқ жаннатлари ва оффшор марказларнинг ролини ўргандилар ва ОЭСДнинг база эрозияси ва фойданинг ўзгаришига қарши кураш (БЕПС) каби халқаро ташаббусларни танқидий кўриб чиқдилар. Корпоратив ахлоқ ва ижтимоий масъулият билан боғлиқ ташвишлар эътиборга сазовор бўлганлиги сабабли, олимлар агрессив солиқ режалаштириш билан шуғулланадиган ТМКларнинг ахлоқий жиҳатларини ўрганишни бошладилар. Тадқиқотлар манфаатдор томонларнинг кутишлари, солиқ мутахассислари дуч келадиган ахлоқий мулоҳазалар ва масъулиятли солиқ амалиётларининг корпоратив обрўга ва КСМга потенциал таъсирини ўрганиб чиқди. Олимлар ТМКлар томонидан солиқ тўлашдан бўйин товлашнинг аниқ ҳолатларини чуқур таҳлил қилиш билан эмпирик тадқиқотлар катта ўрин тутди. Ушбу тадқиқотлар солиқ тўлашдан бўйин товлаш амалиётига таъсир этувчи омиллар тўғрисида миқдорий тушунчалар берди ва агрессив солиқ режалаштиришнинг иқтисодий мотивлари ва оқибатларини тушунишга қимматли ҳисса қўшди. Глобал иқтисодиётни рақамлаштириш билан бирга, олимларнинг эътибори рақамли бизнес томонидан қўйилган муаммоларга қаратилди. Тадқиқотчилар онлайн транзакциялар натижасида яратилган қийматни қўлга киритишда анъанавий солиқ тизимларининг номувофиқлигини ўрганиб чиқдилар. Адабиётларда рақамли иқтисодиётнинг ўзига хос хусусиятларини ҳал қилиш учун янгиланган солиқ регламентлари зарурлиги таъкидланган.

Яқинда Starbucks ва Apple каби машҳур компаниялар даромад солиғи тўламаслиги маълум бўлгач, яқинда оммавий ахборот воситаларининг эътиборини тортди. Дунёдаги энг йирик товар сотувчиси Гленсоренинг иши кўп миллатли компанияларнинг солиқ тўлашдан бўйин товлаши ривожланаётган мамлакатларга ҳам таъсир қилишини кўрсатади. Солиқ муаммолари ва солиқ жаннатлари томонидан ўйнаган зарарли роль ҳозирда қатъийдир халқаро сиёсат кун тартибига қўйилди.

Трансмиллий компаниялар ўз транзакцияларининг мамлакатлараро табиатидан, шунингдек, бўшлиқлар ва қарама-қаршиликлардан фойда олиш учун бир қатор усуллардан фойдаланадилар. Солиқларни тўлашдан бўйин товлаш ва ундан қочишга жалб қилинган мамлакатларнинг солиқ қонунчилигида. Трансфер нархлари ва компанияларнинг турлича муносабати қандай тасвирланган мамлакатлар «икки марта солиқ солмаслик»га олиб келиши мумкин.

Ушбу муаммоларни ҳал қилиш учун турли ёндашувлар мавжуд, аммо такомиллаштирилиши керак. Бу трансфер нархини белгилаш қоидалари, шаффофлик талаблари (масалан мамлакат бўйича ҳисобот сифатида, "бенефициар мулк" маълумотларини тақдим этувчи марказлаштирилган регистрлар) ва чегирмаларни чеклаш; каби олдини олиш чоралари қора

рўйхатлар, икки томонлама солиққа тортиш бўйича келишувларни суиистеъмол қилишни бартараф этиш (масалан, шартнома харид қилиш"); ёки айниқса, ривожланаётган мамлакатларда солиқларни ушлаб қолишдан кенгроқ фойдаланиш. Жорий трансфер баҳосининг улкан камчиликларини ҳисобга олган ҳолда тизимида «унитар солиққа тортиш» шаклидаги тизимни янада ўзгартириш зарур ўйлаб кўрган ва синовдан ўтган.

Умуман олганда, компаниялар ва тадбиркорлик фаолиятини солиққа тортиш давлатлар учун қийин вазифадир. Компания фойдасининг улушини солиққа тортиш аниқ оқилона бўлсада, бу унчалик аниқ эмас айнан нима солиққа тортилиши керак ёки солиққа тортилмаслиги керак. Шу жумладан, масалан, қайси харажатлар чегириб ташланади деган савол солиққа тортиладиган фойдадан. Муаммо туфайли ёмонлашади бойлик энди фабрикалар каби моддий бойликлар билан эмас, балки интеллектуал мулк ҳуқуқлари каби номоддий нарсалар билан ҳам қаттиқ боғланганлиги ҳақиқатдир. Солиқ солишнинг қийинчиликлари ҳар қандай трансмиллий тадбиркорлик фаолияти билан кўпаяди. Икки хил давлатда фаолият юритаётган компания бўлса, уни аниқлаш осон эмас. Қайси давлат фойдани солиққа тортиш ҳуқуқига эга. Бу бош компания жойлашган мамлакат? Ёки бу филиали ҳақиқий бизнес билан шуғулланаётган мамлакат? Фаолияти энди осон кузатилиши мумкин бўлган заводлар билан боғланмаган, балки мумкин бўлган замонавий бизнес шакллари ҳақида нима дейиш мумкин? Бундай саволларга аниқ жавоб бўлиши мумкин эмас, агар бошқа ҳеч қандай сабабга кўра, барча давлатлар ўзларининг манфаатларини кўзлаб, солиққа тортиш ҳуқуқини ҳимоя қилишда оқланадилар фуқаролар. Ҳар ҳолда, баъзи жавоблар кейин таклиф қилиниши мумкин. Биринчи навбатда техника ва шартларга диққат билан қараш корпорациялар бугунги кунда солиқлардан қочиш ва ундан қочиш учун фойдаланадилар ва уларнинг солиқ юқини минималлаштириш керак бўлади.

Солиқ жаннатлари глобаллашув солиққа тортишни англатувчи асосий муаммога кўшимча элемент қўшади. Умуман гапирадиган бўлсак, солиқ жаннатлари - бу компаниялар ва жисмоний шахсларга солиқ тўлашдан қочиш имконини берувчи юрисдикциялар. Бу қочиш бўлиши мумкин ноқонуний, лекин айниқса, кўп миллатли фирмалар томонидан мунтазам равишда қўлланиладиган ҳуқуқий усуллар ҳам мавжуд. Солиқ жаннатини аниқлаш қийин. Уларнинг асосий китобида, солиқ глобаллашув ҳақиқатан ҳам қандай ишлайди, Палан, Мерфи, ва Чавагнеух ёзадилар: «Умумжаҳон қабул қилинган нарса йўқ солиқ жаннатининг таърифи» (2010). Шунини таъкидлаш керак кўпинча солиқни ташкил этувчи муайян амалиётлар мавжудлиги жаннат ва улар маълум даражада деярли содир бўлиши мумкин дунёнинг исталган мамлакати. Бу кўпинча шундай бўлади. Баъзи мамлакатларнинг "солиқ жаннатлари" бўлганидан кўра, "зарарли

солиқ жаннатлари амалиёти" ҳақида гапириш тўғрироқ ва бошқалар йўқ. А таърифи билан боғлиқ қийинчиликларга қарамасдан солиқ жаннати (амалиёт), одатда учта мезон мавжуд. Биринчидан, муайян активлар учун кам солиқлар ёки умуман солиқлар мавжуд эмас (интеллектуал мулк ҳуқуқлари, облигациялар, акциялар), кўпинча фақат чет эл фуқароларига берилади. Иккинчидан, паст даража бор компаниялар каби юридик шахсларга оид низомлар, фондлар ёки трестлар. Бу керак эмаслигини англатиши мумкин. Юридик шахс ташкил этиш учун ҳар қандай бошланғич капитал, реал яшириш мумкин ушбу субъектга эгалик қилиш ёки жиддий текшириш талабларига дуч келмаслиги учинчидан, кучли махфийлик кафолатланади. Масалан, махфий банк ҳисоблари орқали, ҳеч қандай давлат субъектларни рўйхатдан ўтказиш ёки чет эл билан ҳамкорлик қилмаслик солиқ органлари. Солиқ жаннатига эга бўлиш шарт эмас барча уч мезонга жавоб беради, лекин улар одатда бажарадилар. Бундан ташқари, солиқ жаннатлари нафақат узоқ ороллар Швейтцария ва Лихтенштейн каби давлатларга балки катта ривожланган давлатлар ҳам солиқ жаннатлари сифатида шуғулланади ва рухсат беради бундай амалиётлар учун. Масалан, АҚШнинг Делавер штати кўплаб ТМКларнинг филиаллари жойлашган. Эвропада Голландия баъзилар учун жуда қулай шароитлар яратади. Бизнес шакллари ва Ирландиянинг бутун «бизнес модели» паст корпоратив солиққа асосланган. Яна бир мисол - Буюк Британия, лекин бу ҳолатда бир хусусият айниқса муҳимдир, Шахсон (2011) тушунтиради: бу эрда у ривожланган мамлакатдаги молиявий марказнинг комбинацияси (Лондон шахри) кичик орол солиғи тармоғига эга маълум бир мустақилликка қарамай, тожга қарамлик деб аталадиган (Жерси каби) ёки чет эл худудлари (Кайман каби) сифатида амалда Буюк Британияга тегишли бўлган жаннатлар. Ороллар, Бермуд ороллари ёки Британия Виржиния ороллари). Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилотининг солиқ мақсадлари учун шаффофлик ва маълумотлар алмашинуви бўйича глобал форуми катта тўплам учун халқаро текширувдан ўтди мамлакатлар, уларнинг кўплари ҳаммасига мос келмайди зарур стандартлар. Яна бир мисол – Молиявий солиқ адолати тармоғи томонидан махфийлик индекси, қайси тортиш унинг ҳажми билан мамлакатнинг молиявий сири трансчегаравий молия сектори. У биринчи марта 2009 йилда пайдо бўлган кейин 2011 йилда ва ноябрь ойида яна чиқарилади. Швейтцария давлати 2011 йилда энг юқори ўринда, кейин Кайман ороллари, Люксембург, Гонконг ва Америка Қўшма Штатлари ўринни эгалади.

Баъзи иқтисодчилар солиқ рақобати ҳаддан ташқари солиққа тортишнинг олдини олиш учун мос восита эканлигини таъкидлайдилар. Солиқ жаннатлари томонидан қўлланиладиган агрессив солиқ сиёсати каби бошқа давлатларни рақобатга ва солиқларни камайтиришга мажбур қилади яхши. Қачонки давлатлар бунда солиқларни камайтиришга мажбур бўлишади.

Трансмиллий компаниялар (ТМК) дуч келадиган солиқ муаммолари мураккаб ва кўп қиррали бўлиб, улар фаолиятининг глобал характеридан келиб чиқадиган муаммоларни акс эттиради. Бу муаммолар кўпинча турли солиқ тизимларини бошқариш, трансферт нархлари масалаларини бошқариш ва халқаро солиқ сиёсатининг таъсирини ҳал қилишни ўз ичига олади. Трансмиллий компаниялар дуч келадиган солиққа тортиш муаммолари:

Бир хил кўп миллатли гуруҳ таркибидаги корхоналар ўртасидаги битимлар учун адолатли нархларни аниқлаш. МНСлар даромадларни паст солиқ солинадиган юрисдикцияларга ўтказиш учун трансфер нархлари манипуляцияси билан шуғулланиши мумкин, бу эса ҳақиқий иқтисодий фаолият содир бўлган мамлакатларда солиқдан қочиш ва даромадларни йўқотишдан хавотирланишга олиб келади. МНСлар томонидан солиқ қоидаларидаги бўшлиқлар ва номувофиқликлардан фойдаланган ҳолда фойдани сунъий равишда паст ёки солиққа тортилмайдиган жойларга ўтказиш учун фойдаланиладиган стратегиялар. BEPS амалиёти мамлакатларнинг солиқ базасини емириши мумкин, бу эса солиқ органларига иқтисодий фаолият олиб бориладиган жойларда фойда солиққа тортилишини таъминлашда қийинчиликлар туғдиради.

Анъанавий солиқ тизимлари рақамли бизнес томонидан яратилган қийматни қўлга киритиш учун кураш олиб бориши мумкин, бу рақамли хизматлар ва электрон тижоратни қандай солиққа тортишни аниқлашда мунозаралар ва қийинчиликларга олиб келади. Солиқ мажбуриятларини камайтириш учун солиқ жаннатлари ва оффшор тузилмалардан фойдаланиш. ММКлар паст солиқли юрисдикцияларда шўъба корхоналарини ташкил этиши мумкин, бу эса фойданинг ўзгариши билан боғлиқ хавотирларга ва ҳақиқий иқтисодий фаолиятнинг шаффофлиги йўқлигига олиб келади. Икки томонлама солиққа тортиш мамлакатларда бир-бирига қарама-қарши бўлган солиқ қоидалари мавжуд бўлганда юзага келиши мумкин, бу эса МНСлар учун мувофиқлик харажатларининг ошишига ва солиқ органлари ўртасида юзага келиши мумкин бўлган низоларга олиб келади. Халқаро солиқ қонунлари ва қоидаларининг кўплиги бўйича навигация. Мамлакатлар бўйлаб турли хил солиқ тизимларига риоя қилиш маъмурий муаммоларни келтириб чиқаради ва МНСлар учун мослик харажатларини оширади. Солиқ шартномаларида аниқлик йўқлиги МНСлар учун трансчегаравий операцияларни солиққа тортиш бўйича ноаниқликка олиб келиши мумкин, бу эса инвестиция қарорлари ва бизнесни режалаштиришга таъсир қилади. Баъзи солиқ органлари тажовузкор позицияларни эгаллаши мумкин, бу эса МНСлар учун солиқ ишларини бошқаришда низолар ва қийинчиликларга олиб келади. Халқаро солиққа риоя қилишнинг мураккаблиги ММК лар учун маъмурий юк ва харажатларни оширади, айниқса бир нечта юрисдикциялар билан ишлашда. Солиқ сиёсатидаги

тез ўзгаришлар МНСлар учун ноаниқликни келтириб чиқариши мумкин, бу уларни янги қоидаларга тезда мослашишни талаб қилади ва уларнинг бизнес стратегияларига потенциал таъсир кўрсатади.

Ушбу солиққа тортиш муаммоларини ҳал қилиш ҳукуматларнинг солиқ тушумларини йиғишдаги манфаатлари ва кўп миллатли бизнес учун адолатли ва башорат қилинадиган муҳитга бўлган эҳтиёж ўртасидаги мувозанатни талаб қилади. Халқаро ҳамкорлик ва OECD ва бошқа глобал ташкилотлар бошчилигидаги каби давом этаётган саъй-ҳаракатлар ушбу муаммоларни ҳал қилиш ва янада шаффоф ва адолатли халқаро солиқ тизимини яратишга қаратилган.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, трансмилий компаниялар томонидан солиқ тўлашдан бўйин товлаш ва солиққа тортишнинг ролини илмий тадқиқ қилиш йиллар давомида ривожланиб, глобал иқтисодий динамикадаги ўзгаришлар, тартибга солиш ташаббуслари ва жамият кутганларини акс эттиради. Адабиёт қонунчилик асосларини дастлабки текширишдан ахлоқий мулоҳазалар, оммавий ахборот воситалари таъсири ва рақамлаштириш билан боғлиқ муаммоларни чуқур таҳлил қилишгача етди. Келажакдаги тадқиқотлар глобал воқеаларнинг таъсири, сўнгги тартибга солиш ислохотларининг самарадорлиги ва халқаро бизнес амалиётининг ривожланаётган динамикаси каби пайдо бўлган муаммоларни ҳал қилишни давом эттириши кутилмоқда. Ушбу давом этаётган илмий маъруза сиёсий қарорлар ҳақида маълумот бериш, ахлоқий корпоратив хулқ-атвори ривожлантириш ва янада адолатли ва шаффоф глобал солиқ ландшафтини ривожлантириш учун жуда муҳимдир.

5. Хулоса ва таклифлар.

Трансмилий компаниялар томонидан солиққа тортиш ҳукуматлар ва жаҳон иқтисодиёти учун қатор муаммолар ва муаммоларни келтириб чиқаради. Трансмилий компаниялар томонидан солиққа тортиш билан боғлиқ асосий масалалар бўйича қисқача таклифлар:

Халқаро ҳамкорлик ва OECD нинг БЕПС лойиҳасини амалга ошириш бўйича бўшлиқларни бартараф этиш, трансферт нархлари қоидаларини кучайтириш ва солиққа тортиш базаларининг эрозиясини олдини олиш учун ҳимоя қилиш. Адолатли ва кенг қамровли солиқ шартномалари бўйича музокаралар олиб бориш учун мамлакатлар ўртасида мувофиқлаштиришни кучайтириш, икки томонлама солиққа тортиш ҳолатларини минималлаштириш ва низоларни ҳал қилиш механизмларини тақдим этиш. Шаффофликни ошириш, ахборот алмашинуви бўйича келишувлар ва олдини олиш чораларини миллий ва халқаро солиқ қоидаларига киритиш тарафдори. Трансфер нархлари қоидаларини кучайтириш, таққосланадиган назоратсиз нарх усулларидан фойдаланишни рағбатлантириш ва манипуляцияни олдини олиш учун

мустаҳкам ҳужжат талабларини таъминлаш. Рақамли иқтисодиётни солиққа тортиш бўйича консенсусни ишлаб чиқиш учун халқаро ҳамкорликни рағбатлантириш, МНСлар ҳар бир юрисдикцияда яратилган қиймат асосида ўзларининг адолатли улушларини қўшишларини таъминлаш. Заиф ижро ва паст жазолар МНСлар томонидан риоя қилмасликни рағбатлантириши мумкин. Солиққа тортиш механизмларини кучайтириш, қонунбузарликлар учун жарималарни ошириш ва бутун дунё бўйлаб солиқ органлари ўртасидаги ҳамкорликни яхшилаш. МНКларни ўз солиқ тўловларини ихтиёрий равишда ошкор қилишга ундаш, жамоатчиликка ҳисобот бериш ташаббусларини қўллаб-қувватлаш ва ишончни мустаҳкамлаш учун солиқ тўловлари бўйича мулоқотни кучайтириш. Ушбу таклифларни кўриб чиқиш ҳукуматлар, халқаро ташкилотлар ва ММКларнинг ўзларидан биргаликдаги саъй-ҳаракатларни талаб қилади. Иқтисодий ўсишни рағбатлантириш ва адолатли ва шаффоф солиққа тортишни таъминлаш ўртасидаги мувозанатни таъминлаш глобал иқтисодиётнинг барқарорлиги ва барқарорлиги учун жуда муҳимдир.

Adabiyotlar/Литература/Reference:

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси- Тошкент: Ғафур Ғулом нашриёт уйи 2020.- 640 б.

Солиқ қўмитаси маълумотлари. www.soliq.uz.

Нормурзаев, У. (2022). Ҳукуматимиз томонидан солиқ маъмурчилиги бўйича 2018-2022 йилларда амалга оширилган солиқ ислоҳотлари натижалари. Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар, 10 (5), 325–330. https://doi.org/10.55439/EIT/vol10_iss5/a35

Нормурзаев, У. (2023). Ўзбекистонда солиқ сиёсатини такомиллаштириш ва унинг барқарорлигини таъминлаш йўллари. Iqtisodiy Taraqqiyot va Tahlil, 1(6), 177–182. <https://doi.org/10.60078/2992-877X-2023-vol1-iss6-pp177-182>

Нормурзаев, У. (2023). Солиқ имтиёзлари бериш тартибини такомиллаштириш масалалари. Iqtisodiyot Va ta'lim, 24(1), 334–339. https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss1/a51

Нормурзаев, У. (2023). Яширин иқтисодиётни камайитиришда солиқ органларининг аҳамияти. Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil, 1(2), 215–221. Retrieved from <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/66>